

Lidia Włodarska-Zoła (Częstochowa)

Profil kształcenia absolwentów kierunków związanych z zarządzaniem na uczelniach technicznych w Polsce

Proces transformacji systemowej dokonujący się w gospodarce polskiej od 1989 roku odbił się szerokim echem na sferze ekonomicznej, politycznej i społecznej. Konsekwencją przeobrażeń w płaszczyźnie społecznej były zmiany w oświacie, a w szczególności w wyższym szkolnictwie ekonomicznym.

W wyniku przejścia od gospodarki centralnie planowanej opartej na ideologii socjalizmu do gospodarki rynkowej mającej w podstawie ideologię przedsiębiorczości i demokracji zaobserwować można kreowanie się nowej grupy społeczno-zawodowej, jaką są menedżerowie.

Budowa nowego ustroju gospodarczego – gospodarki rynkowej, z przewagą różnych form prywatnej własności, otwartej na świat, ze stabilnym pieniądzem itd. polegała z jednej strony na rozszerzeniu wolności gospodarczej, z drugiej zaś na głębokim przeobrażeniu instytucji gospodarczych, przedsiębiorstw, systemu bankowego, systemu podatkowego, władzy lokalnej itp. oraz tworzeniu nowych instytucji, np. prawdziwego pieniądza i przedsiębiorstwa, giełdy papierów wartościowych, systemu ubezpieczeń.¹ Zmianom uległy podstawowe akty prawne regulujące proces gospodarczy, a w szczególności gwarancje swobody podejmowania działalności gospodarczej oraz wolności umów, zniesiono centralną reglamentację obrotu towarowego, uwolniono ceny i otwarto gospodarkę, rozpoczęto proces prywatyzacji przedsiębiorstw państwowych.

Z racji przejścia do gospodarki rynkowej opartej na konkurencji i prywatnej przedsiębiorczości Polska, podobnie jak i inne kraje socjalistyczne, dotknięta została boleśnie głębokim niedostatkiem specjalistów od zarządzania, marketingu, finansów, nowoczesnej księgowości, a także fachowych urzędników państwowych. Przewaga „rynku sprzedawcy” nad panującym przez lata „rynkiem producenta” stworzyła potrzebę pojawienia się na rynku osób zdolnych do aktywnego uczestnictwa w grze rynkowej, potrafiących odkrywać wolne „nisze” produkcyjne, bez pardonowo walczących o klienta jakością produktu i standardami technicznymi.²

¹*Transformacja systemowa w gospodarkach posocjalistycznych*, praca zbiorowa pod redakcją E. Okoń-Horodyńskiej, Prace Naukowe, Katowice 1995, s. 23.

²*Transformacja systemowa...*, s. 39.

Kształcenie kadry kierowniczej, zgodnie z zapotrzebowaniem rynku, odbywa się w akademiach ekonomicznych, na uniwersytetach, w niepaństwowych szkołach biznesu, ale również na politechnikach. Od roku 1989 wydziały zarządzania na politechnikach polskich cieszą się nieustającą popularnością wśród kandydatów na studia wyższe. Z każdym kolejnym rokiem liczba osób ubiegających się o indeksy na studia o tym profilu na politechnikach jest coraz większa.

Sięgając do historii, należy zauważyć, iż studia w zakresie organizacji i zarządzania realizowano w kilku większych uczelniach technicznych znacznie wcześniej. Najczęściej prowadzone były w ramach innych wydziałów, najczęściej mechanicznych, zapewniając studiującym zdobywanie wiedzy czysto technicznej. Wynikało to przede wszystkim z braku potrzeb gospodarki centralnie planowanej na specjalistów od zarządzania, ale również częściowo z faktu, iż zdecydowaną większość kadry wykładowczej stanowili inżynierowie.

W związku z intensywnym rozwojem przemysłu hutniczego na początku lat pięćdziesiątych problematyka dotycząca ekonomiki i organizacji produkcji hutniczej oraz prawa przemysłowego wykładana była na Wydziale Hutniczym Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie przez wykładowców przedmiotów technologicznych. Początkowo przedmioty takie, jak: „Organizacja przedsiębiorstw”, „Kalkulacja i księgowość” oraz inne z zakresu ekonomiki i organizacji pojawiły się w programach studiów na Wydziale Hutniczym i prowadzone były przez pracowników dwóch katedr: Ekonomiki i Organizacji Hutnictwa oraz Rachunkowości i Statystyki. Niebawem przedmioty o profilu ekonomicznym, jak: „Organizacja i planowanie”, „Analiza działalności przedsiębiorstwa hutniczego oraz zakupu i zbytu”, „Koszty własne i finanse w hutnictwie”, „Rachunek i kalkulacja” prowadzone były również na wydziałach: Metalurgicznym, Metali Nieżelaznych, Odlewnictwa, Maszyn Górniczych i Hutniczych oraz Elektrotechniki Górniczej i Hutniczej. Potrzeba kształcenia specjalistów hutników łączących wiedzę techniczną z elementami ekonomicznymi doprowadziła do utworzenia w 1957 roku na Wydziale Metalurgicznym AGH Sekcji Inżynieryjno-Ekonomicznej, a od 1974 roku rozpoczęto działalność dydaktyczną na kierunku Organizacja i Zarządzanie Przemysłem. Natomiast Wydział Organizacji i Zarządzania Przemysłem został oficjalnie powołany do życia w 1980 roku.

Na Politechnice Wrocławskiej proces reorientacji studiów dla potrzeb otoczenia zewnętrznego, głównie przemysłu zapoczątkowano w latach sześćdziesiątych. Wydział Informatyki i Zarządzania - pierwszy w Polsce o takim profilu kształcenia na uczelniach technicznych – rozpoczął działalność w 1968 roku pod nazwą Wydział Inżynieryjno-Ekonomiczny. W roku 1972 został przemianowany na Wydział Informatyki i Zarządzania. W pierwszych latach istnienia tego wydziału kształcono tylko na kierunku organizacja i zarządzanie, ze specjalnościami: organizacja w przemyśle budowlanym i organizacja w przemyśle elektromaszynowym.

W Politechnice Śląskiej w 1970 roku rozpoczął działalność Wydział Organizacji Produkcji, który kształcił studentów na kierunku ekonomika i zarządzanie przemysłem.

Na przykładzie uczelni o wieloletniej tradycji można zauważyć, iż korzenie kształcenia akademickiego na politechnikach w zakresie zarządzania sięgają czasów bardzo odległych. Jednak dopiero na fali przemian dokonujących się w naszym kraju na początku lat dziewięćdziesiątych zlikwidowano na uczelniach technicznych kierunki związane z organizacją przedsiębiorstw przemysłowych, powołano natomiast kierunki pod nazwą „Zarządzanie i Marketing”.³ Zjawisko tworzenia nowych wydziałów przybrało niezwykle żywiołowy charakter i objęło na przestrzeni kilku lat niemalże wszystkie politechniki. Powstawanie wydziałów związanych z kształceniem inżynierów-menedżerów przedstawia tabela nr 1.

Tabela 1. Powstawanie wydziałów związanych z kształceniem inżynierów-menedżerów na politechnikach w Polsce

Lp.	Uczelnia	Wydział lub Instytut	Rok powstania	Poprzednia nazwa i data utworzenia
1.	Akademia Górniczo-Hutnicza w Krakowie	Wydział Zarządzania	1974	Wydział Organizacji i Zarządzania Przemysłem – 1974 r.
2.	Politechnika Białostocka	Instytut Zarządzania i Marketingu	1993	Instytut Zarządzania i Marketingu – jednostka międzywydziałowa, 1992 r.
3.	Politechnika Częstochowska	Wydział Zarządzania	1994	Instytut Zarządzania – 1992
4.	Politechnika Gdańska	Wydział Zarządzania i Ekonomii	1993	—
5.	Politechnika Koszalińska	Instytut Zarządzania i Marketingu	1993	—
7.	Politechnika Lubelska	Wydział Zarządzania i Podstaw Techniki	1988	Instytut Organizacji i Zarządzania – 1974 r.
8.	Politechnika Łódzka	Wydział Organizacji i Zarządzania	1991	Instytut Organizacji i Zarządzania Wydziału Włókienniczego, 1956
9.	Politechnika Opolska	Instytut Zarządzania (Wydz. Mechaniczny)	1993	Studium Nauk Społecznych – 1967 r.
10.	Politechnika Poznańska	Instytut Inżynierii Zarządzania (Wydz. Bud. Maszyn i Zarządzania)	1970–Instytut, 1945–Wydział	Wydział Mechaniczny, 1919
11.	Politechnika Radomska	Wydział Ekonomiczny	1969	—
12.	Politechnika Rzeszowska	Wydział Zarządzania i Marketingu	1993	—
14.	Politechnika Śląska w Gliwicach	Wydział Organizacji i Zarządzania	1995	Instytut Organizacji i Zarządzania Przedsiębiorstwem, 1992 r.
17.	Politechnika Wrocławska	Wydział Informatyki i Zarządzania	1972	Wydział Inżynieryjno-Ekonomiczny, 1968 r.
18.	Politechnika Zielonogórska	Instytut Organizacji i Zarządzania (Wydz. Podstawowych Problemów Techniki)	1987–Wydział, 1974–Instytut	Wydział powstał z połączenia dwóch jednostek: Instytutu Organizacji i Zarządzania oraz Instytutu Matematyki i Fizyki funkcjonujących od 1974 r.

³Kształcenie w zakresie „Engineering Management”. Doświadczenia krajów rozwiniętych gospodarczo. Ogólnopolskie Seminarium na temat interdyscyplinarnego kierunku studiów związanego z zarządzaniem inżynierskim, Ireneusz G. Durlik, Wrocław 1997, s. 4.

Bardzo duże zainteresowanie studiami na kierunku „Zarządzanie i Marketing” na politechnikach przez absolwentów szkół średnich, ale również popyt na nowoczesną wiedzę z zakresu zarządzania zgłaszany przez inżynierów – absolwentów pozostałych wydziałów uczelni technicznych zaowocowały stworzeniem szerokiej oferty studiów. Oznacza to możliwość podjęcia nauki na studiach dziennych bezpłatnych oraz na studiach płatnych wieczorowych i zaocznych.

Kształcenie w zakresie zarządzania w uczelniach technicznych realizowane jest w ramach:

- jednolitych studiów magisterskich jednostopniowych, prowadzących do uzyskania dyplomu magistra zarządzania lub magistra inżyniera zarządzania,
- studiów dwustopniowych, po ukończeniu których zdobywa się dyplom licencjata zarządzania lub inżyniera zarządzania na poziomie studiów pierwszego stopnia oraz dyplom magistra lub magistra inżyniera zarządzania na studiach drugiego stopnia.

Tytuł magistra zarządzania otrzymują absolwenci studiów realizowanych w ramach nurtu ekonomicznego, natomiast tytuł magistra inżyniera zarządzania absolwenci nurtu inżynierskiego. Te dwa nurty obowiązują najczęściej zarówno na studiach dziennych, wieczorowych, jak i zaocznych.

Przyczyn utworzenia nurtów: ekonomicznego i inżynierskiego należy dopatrywać się w istniejącym na rynku pracy popycie i w specyfice regionów, w których nurty te powstały. Z jednej strony osoby zainteresowane podjęciem studiów na Wydziałach Zarządzania politechnik oczekiwały znacznego ograniczenia ilości godzin przedmiotów technicznych, z drugiej strony Ministerstwo Edukacji Narodowej, chcąc zachować specyfikę studiów politechnicznych, wymagało obecności w programach studiów minimum 50-procentowego udziału przedmiotów technicznych. Stąd też na kierunkach „Zarządzanie i Marketing” w uczelniach technicznych prowadzone są od kilku lat obydwie profile. Każdy z nich przewiduje wybór specjalności, który następuje z reguły na szóstym semestrze studiów. O wyborze specjalności, które obowiązują od semestru siódmego decydują sami studenci.⁴

Wiele kontrowersji budzi problem, czy uczelnie techniczne, których istotą jest kształcenie inżynierskie, mają prawo prowadzić, w ramach kierunku związanego z zarządzaniem, studia prowadzące do dyplomu magistra. Dość często zdarza się słyszeć poglądy, że kształcenie magistrów zarządzania powinno być domeną akademii ekonomicznych lub uniwersytetów. Przeciwnicy tej opinii są jednak zdania, iż kierunek kształcenia „Zarządzanie i Marketing” w uczelniach technicznych, jak i sylwetka absolwenta znacząco różnią się od uniwersytetów i akademii ekonomicznych, a ponadto taki model kształcenia wynika z procesu dostosowania polskiego systemu edukacyjnego do standardów Unii Europejskiej.

Wydziały zarządzania na politechnikach zapewniają obecnie kształcenie nowego typu absolwenta wyższej uczelni technicznej – inżyniera–menedżera, przygoto-

⁴E. Krajewska-Bińczyk, M. Nowicka-Skowron, *Model restrukturyzacji studiów menedżerskich w uczelni technicznej na przykładzie Politechniki Częstochowskiej*, s. 180–182.

wanego do pracy na stanowiskach kierowniczych w organizacjach gospodarczych różnego typu własności, w instytucjach władzy publicznej: administracji państwowej i samorządowej, w bankach i instytucjach finansowych, w sferze small businessu, joint venture, w działalności inwestycyjnej. Kierunki związane z zarządzaniem wyposażają swoich absolwentów w wiedzę i umiejętności niezbędne do formułowania problemów decyzyjnych oraz ich rozwiązywania w zakresie przekształceń własnościowych i strukturalnych podmiotów gospodarczych, przede wszystkim przedsiębiorstw państwowych. W związku z tym potrafił będzie posługiwać się metodami programowania i planowania rozwoju gospodarczego, organizacyjnego i technicznego organizacji gospodarczych. Będzie posiadał umiejętność opracowywania prognoz, programów oraz planów strategicznych i taktycznych jako instrumentów zarządzania przedsiębiorstwami.

Studentom Wydziałów Zarządzania przekazuje się niezbędne wiadomości z zakresu prawa cywilnego, gospodarczego, handlowego, prawa pracy, ekonomii, rachunkowości, aby podejmowane próby powoływania własnych małych przedsiębiorstw były pomyślne. Aktualnie funkcjonują na rynku takie przedsiębiorstwa, w których zarządzanie opiera się nie tylko na intuicji, ale przede wszystkim na wiedzy i doświadczeniu. Dalsze losy tych podmiotów zależą od przyjętej relacji działania; przypadek – przygotowanie zawodowe – wymagania rynku. Środkowy człon tej relacji to obszar strategii działania wydziałów zarządzania. Przyjmuje się, że małe i średnie przedsiębiorstwa to ponad 80% ogólnej ilości jednostek gospodarczych. Dla tego typu przedsiębiorstw przygotowuje się studentów kierunku „Zarządzanie i Marketing”.⁵

Podstawową cechą wyróżniającą absolwenta wydziału zarządzania politechnik od absolwentów analogicznych kierunków na akademiach ekonomicznych czy też uniwersytetach jest wszechstronność wykształcenia technicznego. Absolwent uczelni technicznej będzie zatem dysponował wiedzą o metodach i technikach planowania przebiegu i projektowania organizacji procesów produkcyjnych, wiedzą z zakresu przygotowania produkcji i projektowania zakładów produkcyjnych, będzie również posiadał ogólną orientację we współczesnej technice, a zwłaszcza we współczesnych technologiach wytwarzania.

Minimum wykształcenia humanistycznego zapewni absolwentowi kierunku „Zarządzanie i Marketing” studiowanie takich przedmiotów, jak: psychologia, socjologia ogólna i socjologia rynku, socjologia i psychologia pracy, kreowanie osobowości menedżera, podstawy logiki, socjologiczne uwarunkowania decyzji marketingowych itd.

Choć większość uczelni technicznych uruchomiła już studia na kierunku „Zarządzanie i Marketing”, wciąż jednak konieczne jest doskonalenie zarówno programów, jak i kadry nauczającej. Wiedza merytoryczna z zakresu zarządzania i marke-

⁵M. Nowicka-Skowron, *Strategia funkcjonowania Wydziału Zarządzania Politechniki Częstochowskiej w latach 1997–2003*, Międzynarodowa Konferencja Naukowa „Wizja i strategia uczelni technicznej w perspektywie integracji europejskiej”, Częstochowa 1998, s. 31.

tingu, zdobyta przez absolwenta tych studiów powinna uwzględniać charakter gospodarki rynkowej oraz być porównywalna z wiedzą absolwenta Unii Europejskiej.

Literatura

- Durlik I.G., *Kształcenie w zakresie „Engineering Management”. Doświadczenia krajów rozwiniętych gospodarczo. Ogólnopolskie seminarium na temat interdyscyplinarnego kierunku studiów związanego z zarządzaniem inżynierskim*, Wrocław 1997.
- Nowicka-Skowron M., *Strategia funkcjonowania Wydziału Zarządzania Politechniki Częstochowskiej w latach 1997–2003*, Międzynarodowa Konferencja Naukowa „Wizja i strategia uczelni technicznej w perspektywie integracji europejskiej”, Częstochowa 1998.
- Krajewska-Bińczyk E., Nowicka-Skowron M., „Model restrukturyzacji studiów menedżerskich w uczelni technicznej na przykładzie Politechniki Częstochowskiej”. *Transformacja systemowa w gospodarkach posocjalistycznych*, praca zbiorowa pod redakcją Okoń-Horodyńskiej E., Prace Naukowe, Katowice 1995.
- Garbaciak B., Wawrzyniak B., *Główne kierunki restrukturyzacji studiów menedżerskich w Polsce*.
- Durlik I., *Kształcenie w zakresie zarządzania w uczelniach technicznych w perspektywie wyzwań XXI wieku*, [w:] *Restrukturyzacja kształcenia w zakresie zarządzania w polskich uczelniach państwowych i prywatnych w perspektywie integracji z Unią Europejską*. Materiały konferencyjne. Poraj k. Częstochowy 1996.
- Bendkowski J., *Kierunek kształcenia: Zarządzanie i Marketing w Politechnice Śląskiej. Stan, kierunki rozwoju*, [w:] *Restrukturyzacja kształcenia w zakresie zarządzania w polskich uczelniach państwowych i prywatnych w perspektywie integracji z Unią Europejską*. Materiały konferencyjne. Poraj k. Częstochowy 1996.
- Dominiak P., *Restrukturyzacja studiów zarządzania w Politechnice Gdańskiej*, [w:] *Restrukturyzacja kształcenia w zakresie zarządzania w polskich uczelniach państwowych i prywatnych w perspektywie integracji z Unią Europejską*. Materiały konferencyjne. Poraj k. Częstochowy 1996.
- Cięciwa Z., Krawczyk W., Martyniak Z., *Koncepcja kształcenia na wydziałach zarządzania w uczelniach technicznych*, Materiał powielony na III Ogólnopolską Konferencję Naukowo-Dydaktyczną w PŁ, Łódź 1994.